

LARS WORM

Lars Worm blev født i 1945 og boede størstedelen af sin barndom på Orionsvej i Højbjerg. Lars så meget op til sin far, og fulgte siden i hans fodspor, da han som en af de første studerende startede på Arkitektskolen i Aarhus. Efter fem år var Lars færdig på skolen. Uddannelsen som arkitekt vil senere komme til at byde på mange udfordringer for Lars, ikke kun i Aarhus, men rundt omkring i Europa.

Interviewer: Bent Hjortshøj, 29.08.2016

HVOR ER DU FØDT, HVOR MANGE SØSKENDE HAR DU, OG HVOR ER DU VOKSET OP?

Jeg er født i 1945 på Marselis Boulevard her i Aarhus. Jeg har fire søskende, alle yngre end mig.

Da jeg var tre år, kan jeg huske forskellige ting fra Marselis Boulevard, hvor jeg blev væk engang og blev fundet af Politiet. Jeg tror, at jeg var stolt af det – at politiet kom med mig. Så flyttede vi ud til Tietgens Plads 10, som ligger lidt længere syd for Marselis Boulevard. Det var et dejligt sted at bo. Der var plads til min lillesøster og mig. Jeg gik på N. J. Fjordsgade Skole.

Det var en lejlighed, hvor der var dejlig plads, vi spillede fodbold og alt muligt. Der var kun én bil på pladsen, og den havde cykelhandleren, og det var en gammel Ford.

Der var også nogle gamle tyskerbunkere. Dem kørte vi henover på vores små cykler.

DET VAR VEL OGSÅ SPÆNDENDE AT GÅ IND I DEM, MEN VEL OGSÅ LIDT UHYGGELIGT?

Ja, det var ret uhyggeligt. De blev også fjernet senere hen.

Min far var hjemme ved os, han underviste inde på Aarhus Tekniske Skole. Han blev senere rektor for Ingeniørhøjskolen. Men han sad så også hjemme og tegnede huse i lejligheden, fordi han havde deltidsansættelse og så videre. På det tidspunkt var han ved C. F. Møller, og var med til at tegne universitet.

Det var nok her, at jeg fik min interesse for at tegne – jeg har altid elsket at tegne. Jeg kunne tegne fra morgen til aften. Jeg så op til min far, jeg ville gerne være perfekt ligesom ham.

Da jeg boede på Tietgens Plads, gik jeg som sagt på N. J. Fjordsgade Skole. Det var to år i den sorte skole. Der var både spanskrør og lussinger. Jeg kan huske, at Fjordsgade var bygget som to skoler, en pigeskole og en drengeskole, og så var der en gård man kunne gå ud i, hvor der var en gul streg i midten. Den måtte man ikke gå over – så faldt hammeren.

Så sådan var det. Senere flyttede vi til Fredensvang, da har jeg nok været omkring otte år. Min far havde købt en grund og bygget et hus.

Det var sådan et halvt sommerhusområde. Dengang begyndte det allerede med, at jeg skulle hjælpe min far med tømrerarbejde. Jeg kan huske, at som 'bitte knejt' at skulle sømme lægter i. Så det var sådan en halvvejs håndværkeruddannelse.

Sommetider var det træls, når vi legede ude på gaden. "Lars, kom ind og hjælp", når man spillede fodbold, satans også, ikk'? Min far, han byggede alting. Først huset i Fredensvang, så skulle der pludselig laves redskabsskur, drivhus, og han blev ved. Jeg havde også nogle faste pligter. Jeg skulle også slå græs og klippe hæk.

HVAD SÅ MED DINE SØSKENDE, SKULLE DU PASSE DEM EN GANG IMELLEM.

Ja, ja.

MEN HVAD SÅ SKOLEN, DU MÅ HAVE HAFT NOGLE YNDLINGSFAG OG NOGLE LÆRERE, DU SYNES, DER VAR MEGET SPÆNDENDE.

Ja, og her er jeg kommet på Rosenvangsskolen. Det var en helt anden skole, her var der ikke ret mange lussinger. Der havde vi det sgu godt.

JA, DET HAR VI SGU ALLESAMMEN GJORT. JA, DET ER EN SKÆG TING, FOR DE ANDRE JEG HAR SNAKKET MED DET ER PRÆCIST DET SAMME, DE FORTÆLLER. DET LÅ LIGESOM DER I 50'ERNE, AT DET VAR SÅDAN NOGET MAN GJORDE.

Ja, det havde nok noget at gøre med, at vi fra børn lærte, at man hadede tyskerne. Det skulle man jo gøre. Når vi legede røvere og soldater, så var der altid nogle der skulle være tyskerne.

Nå men det var de der fag i skolen. Til engelsk havde vi en god engelsklærer, det betyder meget.

Ja, jeg var for øvrigt også spejder, ulveunge først og så gul spejder. Det skulle det være. Det måtte ikke være FDF. Dem lavede vi grin med. Vi sagde, det betyder Fars Dreng Fiser. Det er virkelig en udmærket organisation.

Ja, det skulle være gul spejder. Men noget der er et helt specielt kapitel i mit liv, det er sport. Det har det altid været, også klubber helt frem til nu. Når jeg ser noget med bold i dag, så plejer jeg at sige, at jeg leget med nogen, lige fra mormorkugler til badebolde.

SÅ DU SPARKEDE MEGET FOLDBOLD I DIN BARNDOM.

Ja, jeg startede med at spille fodbold, da vi boede på Tietgens Plads, da sagde min far, at jeg skulle melde mig ind i AGF. Det var stort dengang.

Så blev jeg meldt ind i AGF. Jeg var også god til 60 meter løb i skolen. Jeg var faktisk skolens hurtigste indtil realklassen. Og på grund af, at jeg var så hurtig, så elskede jeg at spille yderwing i fodbold. Jeg kunne snyde nogle modspillere, og så indover med bolden. Så kom jeg i AGF – de så på mig, og sagde, at “dig den store, du skal være stopper”. Det havde jeg ikke lyst til, og så forsvandt al lysten til fodbold, farvel ...

Så meldte jeg mig ud af AGF, og det kunne min fatter godt forstå, og så var der håndbold, det var også i AGF. Og som ung fyr der i mellemskolen, så begyndte jeg at spille tennis. Det har forfulgt mig hele tiden, og i gymnasiet så var det basketball. Jeg gik på Marselisborg Gymnasium. Fordi gymnastiksalen ikke var stor nok til håndbold, og så blev det basketball, og så så de, jeg var god til det, så blev jeg meldt ind i Skovbakken, de der Bakkens Bears, og det var kun i gymnasietiden, og da jeg så kom ind på ... nej det kommer lidt senere.

Da jeg kom ind på arkitektskolen gennem en optagelsesprøve, så forlod jeg det der basketball. Og tennis det kørte videre, plus det der ikke havde noget med bold at gøre, det var – jeg meldte mig ind i studenterklubben, og der roede vi jo ottere. Det var sjovt, der var jeg medlem i to-tre år.

SÅ DU INTERESSERER DIG OGSÅ I DAG FOR SPORT.

Ja, det gør jeg. Det var sjovt, tennis det fulgte altid med ved siden af. Det holdt jeg ved lige. Spillede med forskellige makkere og sådan noget. Så de sidste fem år spillede jeg golf. Jeg havde nogle gode venner, som spillede golf. Der var jeg medlem af Aarhus Golfklub.

Jeg kan ikke lige huske, hvad det hedder, men det var bare lige for, så er vi færdige med sport, det har bare forfulgt mig altid. Hvor langt kom vi så.

JAMEN, SÅ HAR DU GÅET I SKOLE, OG SÅ PÅ ET ELLER ANDET TIDSPUNKT SÅ FÅR DU STUDENTERHUEN PÅ, OG SÅ SKAL DU SÅ TIL AT FINDE UD AF, HVAD DU SKAL BRUGE DIT LIV PÅ, MEN DET LIGGER NÆSTEN TIL HØJREBENET.

Ja, da var jeg allerede begyndt at øve mig i at lave frihåndstegninger. Jeg gik også på forskellige kurser og øvede croquis-tegning. Jeg frygtede jo den optagelsesprøve i København, jeg skulle der over. Det gik heldigvis godt. Der var forskellige opgaver og sejlede frem og tilbage med færgen, C.F. Tietgen, eller hvad den nu hed.

MEN DIN FAR, SOM OGSÅ VAR ARKITEKT, OG SOM HAR VÆRET VED C.F. MØLLER, HAR HAN HAFT NOGLE SJOVE HISTORIER AT KUNNE FORTÆLLE FRA ... ELLER VAR DET BARE GULE MURSTEN DET HELE?

Nej, fra C.F. Møller, nej. Det eneste jeg kan huske, det var, da Møller fyldte rundt et eller andet sted. Det har nok været 50 år eller sådan noget. Der var der én, der havde skrevet en sang, og omkvædet det gik på "og huset skal bygges i gule tegl", det var jo gule tegl.

Men min far blev mere og mere underviser – det var på konstruktørskolen, og den blev så lavet til Ingeniørhøjskolen, og det er faktisk nu Aarhus Teknikum, og der blev han så ved med at undervise, og der var nogen, der syntes, det var mærkeligt, når han var arkitekt. Så blev han rektor, de kunne skidegodt lide ham allesammen, det skulle være ham, så blev han chef der, og det blev han ved med

DET MÅ DA OGSÅ HAVE VÆRET EN STOLT FAR, DER FINDER UD AF, AT SØNNEN ER ARKITEKT, OG HAN KOMMER TIL KØBENHAVN OG FÅR UDDANNELSEN DEROVRE.

Nej, jeg fik ikke uddannelsen derovre. Dengang jeg kom ind, startede skolen i Aarhus, og den har lige haft 50års jubilæum. Vi startede uddannelsen nede ved Nørreport, hvor skolen stadig ligger i dag.

VAR DET SÅDAN NOGET, DU VILLE HAVE SELV VED SIDEN AF.

Ja på det tidspunkt, var der ikke så mange jobs at få på grund af nogle store årgange. Og vi var jo også i efterkrigstiden. Så jeg går ind til Exner, det var ham der underviste i restaurering – og her fik jeg det ekstra år med.

Men efter vi blev færdige som arkitekter, måtte vi melde os som arbejdsløse på grund af de store årgange. Men vi brugte simpelthen tiden fornuftigt, til at deltage i arkitektkonkurrencer. Vi var også så heldige at vinde nogle af dem, og fik gode præmier. Noget der også ser godt ud på CV'et. Og så lige pludselig blev jeg hitch-hiket af forskellige tegnestuer – kom her, og sådan fik jeg job. Ja, det var heldigt.

Den første der fangede mig det var Blach Petersen, det er ham der har bygget alt det der ude i Brabrand, hvad hedder det, Gellerup. Det er ikke noget jeg selv har været med til at tegne, det var før min tid. Men det sjove af det er, at jeg selv har set det derude – det var faktisk udmærket. Det var flot, der var både lys og luft.

DET ER MÅSKE DET KLIENTEL, DER KOMMER DERUD, DER MÅSKE ER MED TIL AT – JEG KAN DA HUSKE, DER VAR MEGET AF DET I MIDTBYEN, DER BLEV VÆLTET, DER STORT SET OVER DET HELE, DA FLYTTEDE MANGE AF DEM JO DERUD. DE SKAL JO BO ET STED. DET SAMME I KØBENHAVN. DE KOMMER JO UD, HVOR DER VAR LYS OG LUFT OG STORE DEJLIGE LEJLIGHEDER, DET VAR NOGEN FLOTTE STORE LEJLIGHEDER, ALTSÅ BYGGERIERNE FEJLER JO IKKE NOGET.

Det er jo på grund af de – det har så fået rigtig dårlig omtale bagefter.

Min kammerat og jeg vandt på samme tidspunkt en arkitektkonkurrence på Nykøbing Mors, hvor vi fik 2. præmien. Der fandt vi ud af, hvem Blach Petersen var – han kendte min far. Og på det tidspunkt boede jeg hjemme ved mine forældre (indtil jeg fik et værelse i byen). Han kom en dag derud, jeg var ikke hjemme, men min mor tog imod en besked i køkkenvinduet. “Hvor er Lars, hvor er Lars, jeg skal have fat i ham, jeg skal bruge ham”.

Og sådan blev min kammerat og jeg ansat. Vi var ansat til at tegne rådhuset i Horsens, da det var indbudt til en konkurrence, som vi gik hen og vandt. Det vi havde tegnet, var ikke særlig pænt, og jeg var ikke glad for det. Jeg har dog senere hørt fra en mand, som har arbejdet på rådhuset i Horsens, at de var glade for det, og det fungerede rigtig godt.

Nå man det første byggemøde med kommunen, da Blach han deltog ikke, han havde fuld fart på med andre ting. Nu havde han vundet det, så var han sgu ligeglad. Så sendte han mig stakkels mand til første byggemøde med kommunen.

OG DET HAVDE DU IKKE PRØVET FØR?

Nej, ikke med en borgmester og sådan noget. Jeg sagde til ham, om jeg godt kunne få lov at lave forhallen om – “Unge mand, bordet fanger”, blev der sagt. Der var ikke noget at gøre der. Og siden har jeg ikke været i Horsens, jeg har ikke engang set huset.

Ja, så kom vi ind til Friis og Moltke, de var rigtig i vælten dengang. Og dengang var det jo sådan, at Friis og Moltke var rå beton. Tingene kunne ikke blive kraftige nok.

OG SÅ RÅ OG RUNDE VINDUER, HVIS DET ER KÆLDER OG ALT SÅDAN NOGET, OG FARVERNE DET VAR DE HER MØRKEGRØNNE, MØRKEGULE OG RØDE OG MED RANDERS MØBLER.

Da jeg kom til Friis og Moltke var de i en periode, hvor det tunge forsvandt lidt. Jeg var med til at bygge noget mere let.

Blandt andet tegnede jeg boliger i Jacobshavn – Illulisat. Ja, jeg var så træt af, jeg ikke måtte komme med derop.

Og hvad står der så her, boligområdet, ja det er den der Jacobshavn. Det er den der ... Så tegnede jeg også i et erhvervscenter i Algier.

OGSÅ I ALGIER. DET HAR VÆRET SÅDAN MEGET INTERNATIONALE BYGGERIER, DU HAR VÆRET MED TIL AT TEGNE, SPÆNDENDE. DET MÅ HAVE VÆRET UTROLIG SPÆNDENDE FOR EN ARKITEKT.

Det var det også, og Moltke, han var en gammel sømand, havde jeg nær sagt, han havde jo et stort sejlskib i Aarhus.

Og han var en rigtig arkitekt, sagde han selv – med en kæmpe stor blyant og skitser. Og så var det typisk mig, at jeg skulle ind på hans kontor, så skulle vi ordne det hele sammen. Konstruktørerne sad jo klar, de skulle lave de lige streger. Jeg havde så lavet præsentationsprojektet aftenen før. Så hældte han store Gammel Dansk op i glassene, mens vi sad derude.

LARS, DET KENDER JEG SELV FRA REKLAMEBRANCHEN. DET STARTEDE OM MORGENEN.

Øl på bordene ... Der stod øl på alle borde.

KØLESKAB PÅ ALLE TEGNESTUER, OG HVAD VAR DER I KØLESKABET, DER VAR ØL, OG DER VAR WHISKY.

Så kom der en periode, mens jeg arbejdede hos Friis og Moltke, hvor jeg fik rettet blikket væk fra Danmark. Dengang boede jeg sammen med en dejlig dame, og det gjorde jeg i seks år – hun var sygeplejerske og psykolog, og arbejdede på Børnepsykiatrisk i Risskov. I den periode fandt jeg så ud af, at mit CV var en lille smule blankt. Jeg manglede nogle projekter. Det var ikke engang nok med de fine ting.

Så flygtede jeg til Tyskland – der var nogle gode arbejdspladser der. Den første hed Lassen og Paulsen i Eckernförde. Dejlig behageligt sted at være. Jeg var dernede i løbet af ugen i en lejet lejlighed, og så hjem i weekenden. Jeg havde en Citroën dengang.

Jeg glemmer at sige, at jeg har boet i Højbjerg. Det var sammen med min kæreste; vi købte hus. Vi boede i Fredensvang, Orionsvej. Der boede jeg så de her seks år, hvor jeg satte huset i stand og sådan noget.

Hvor langt er vi så fremme?

DU VAR NEDE I TYSKLAND.

Ja, der var jeg så først to år i Eckernförde, og så var jeg to år i Hamburg. Jeg lavede forskellige ting; bolig og erhverv, Mecklenburg, Vorpommern, restaurering af Lübeckerstrasse.

DET VAR OGSÅ RESTAURERINGSARBEJDE, MEN DET HAVDE DU JO OGSÅ UDDANNELSEN TIL.

Ja det var i Hamburg; om- og tilbygninger af slotshotel i Mecklenburg og diverse boligprojekter.

JA, DEN VAR JO FULDSTÆNDIG SØNDERBOMBET. DET MÅ HAVE VÆRET NOGET AF EN OPLEVELSE AT KOMME NED OG SE TYSKLAND I EFTERKRIGSTIDEN.

Ja det så jo frygteligt ud med alle de levn fra krigen, men det gik stærkt i virkeligheden med genopbygningen.

Jeg har lige en tilføjelse inden vi går videre: Onkel Per. Han boede i Højbjerg, ude i nærheden af Atlasvej. Han lavede mange fantastisk mærkelige ting, som han levede af, specielt mens jeg gik i underskolen. Han havde blandt andet en minkfarm. Jeg hjalp ham med mange ting, og når han var væk, skulle jeg efter skoletid cykle ud og vande minkene. Senere fandt min onkel også ud af, at han ville være luftfotograf, og fotografere folks gårde fra luften – der var jeg også med som hjælper.

SÅ VAR DU MED OPPE AT FLYVE.

Ja – i de her KZ-maskiner. Jeg sad omme bagved, mens min onkel sad foran. Så smækkede han vinduet op, det var jo før farvefilmen. Min onkel klikkede, og sagde så hvilke nummer billedet havde, og det skrev jeg så på en tegning. Jeg skrev jeg for eksempel om taget var rødt, om muren var gul, og sådan noget. Jeg hjalp også med at fremkalde billederne, hvorefter vi kolorerede dem. Og for at de skulle glatte sig ud kom vi lidt olivenolie på.

Og så skulle jeg med ud at sælge dem også. Så ringede vi på folks døre, og værsgo – “Neeeeej dog, vil I købe det”. Det gik jo fint.

DE VAR NÆRMEST TAKNEMMELIGE OVER AT FÅ LOV TIL AT KØBE DEM.

Ja, den hyppigste reaktion var også: “Neeej åhh, hvor ser det skønt ud”.

Jeg havde den sjoveste oplevelse, hvor jeg kom til en stor gård. Som sædvanligt stod jeg og ringede på, der blev lukket op og jeg blev fulgt med ind i stuen. På hans væg hang der 50 billeder, og jeg vidste ikke, hvad jeg skulle sige. "Du har lige plads derovre i hjørnet", fik jeg sagt. "Nå unge mand, skidt med det". Billedet blev solgt og det var den historie.

En anden sjov historie er fra min tid på arkitektskolen, hvor vi hvert år havde tre måneders sommerferie. To år i træk var i Holstebro – jeg siger dig, det var den bedste arbejdsplads jeg nogensinde har været på. Jeg var faktisk ligesom en søn af familien. Jeg havde mit eget værelse ved siden af tegnestuen, som lå lige under bebyggelsen. Det var et enfamilieshus, som lå lige ned til Storåen.

Og når jeg arbejdede om dagen, så sad konen og snakkede løs i en læsestol på mit kontor. Den lille datter kom til mig om aftenen, så sad vi og tegnede og havde det skideskægt.

Hver eneste weekend, tog jeg til Aarhus, hvor jeg havde en lejlighed nede i byen. Jeg lånte konens bil, sådan en lille Renault. Jeg havde ikke bil dengang. De der røvskubbere der, rynkerøv kaldte vi dem, med motor bagi. Det er virkelig det bedste sted jeg nogen sinde har været.

Og det fandt jeg ud af senere, jeg kaldte mig selv for, hvad fanden var det, den evige toer, kaldte jeg mig selv, og det havde jeg det bedst med, lige efter chefen, og jeg var god til at udvikle idéer og sådan noget, og så lod jeg de andre om resten, ikke. Hvis jeg bare kunne få lov til at tegne de fine tegninger, og lade konstruktørerne om resten – det var sådan set mit ønskejob.

Det er sjovere at lave skitser, komme med idéerne, og det var jo også derfor, og det var også hovedårsagen til, at man blev tegner, grafiker eller arkitekt.

Langt de fleste opgaver, dem lavede jeg til det, man kalder myndighedsprojekter, hvor der står nogle faste mål på. Og så havde jeg jo mine konstruktører til at lave arbejdstegningerne. Det var kun dengang, jeg var selvstændig, jeg var nødt til at lave arbejdstegninger selv.

DET VAR SPÆNDENDE LARS, MEN JEG HAR LIGE ET PAR SPØRGSMÅL MERE, FØR VI ER FÆRDIGE. NU ER VI JO NÅET FREM TIL I DAG, NU ER DU JO (ELLER JEG) NÅET DERTIL, HVOR JEG GODT LIGE VIL HØRE, HVAD DU SYNES OM, HVORDAN DET GÅR DANMARK I DAG, BÅDE SOM NATION OG SOM EN DEL AF EU. VI LÆSER JO AVIS ALLESAMMEN OG SER FJERNSYN OG ALT MULIGT. DET GÅR BÅDE OP OG NED.

Jamen, mit indtryk er, at det går godt. Jeg er faktisk lidt stolt af vores land. Der er rent og pænt, og folk er flinke, og de fleste er veluddannede.

Jeg havde faktisk en samtale. Jeg var i Netto og handle, så så jeg en mand, der gik og klippede hæk, den havde jeg altid beundret, fordi de er så flotte. Så sagde jeg, "Må jeg lige spørge dig om en ting, hvordan fanden holder du den vandret den hæk". "Det er håndværk", sagde han. Så spurgte jeg, om han havde en streg på maven. "Nej, nej det ligger i armen", sagde han. Tak skal du have, dejligt at få ros.

Og der synes jeg, Danmark har sådan godt uddannede folk.

MEN DET ER OGSÅ DET, DER GÅR FREM TIL MIT NÆSTE SPØRGSMÅL, DET ER, AT MANGE UNGE MENNESKER I DAG FÅR EN VIDEREGÅENDE UDDANNELSE, HVOR NOGLE POLITIKERE SÅ, AT NOGEN MÅSKE OGSÅ SKULLE HAVE EN HÅNDVÆRKSMÆSSIG UDDANNELSE. DET VIL SIGE, DER ER JO VED AT GÅ LIDT INFLATION I AT VÆRE AKADEMIKER, MÅSKE.

Ja, hvis vi mangler håndværkere. Det er jo ingen skam at være håndværker.

OG SÅ VED DU JO OGSÅ, AT AARHUS DEN STÅR PÅ TÆRSKLEN TIL KULTURHOVEDSTAD. ER DU SOM GAMMEL AARHUSIANER STOLT OVER DET, ELLER SYNES DU, PENGENE KUNNE VÆRE BRUGT TIL ANDRE MERE JORDNÆRE TING SOM SKOLER, HOSPITALER, VEJE OG SÅ VIDERE. MEN KULTUR, DET ER JO ET LIDT SVÆRT BEGREB AT FORTÆLLE OG HAVE MELLEMLINGRENE.

Jeg er faktisk lidt stolt af det, fordi der er nogen, der kalder den verdens mindste storby. Og kultur det er ikke alting, der er lige kønt, men det skal nok blive fint, det tror jeg.

Der er også mange turister, der kan lide byen. Den er overskuelig og tæt ved vandet og alt det der. Nu ved jeg ikke, hvordan det går inde i midtbyen. Det ved du nok mere om end jeg. Den bliver vel mere og mere restaureret, gør den ikke det?

JO DET GØR DEN, DEN ER JO SNART SÅ PERFEKT OVER DET HELE.

Altså det med uddannelse synes jeg, de skal følge deres egne interesser i hvert fald, som nummer 1. At de ikke har nogen til at presse sig.

Jeg glemte også lige en stor oplevelse, det var drageflyvningen. Jeg fløj meget med drager, og jeg var jo også med til Fanø-festivalen.

JAMEN, SÅ KENDER DU VEL OGSÅ DRAGE-JØRGEN. HAN VAR OGSÅ TEGNER.

Jørgen Møller Hansen – han var en fantastisk dragebygger og en super kammerat, som desværre er død. Vi savner ham.

Transskriberet af Lene Kjær Clausen, oktober 2016